

О. П. Липовий,
аспірант,

Національний аерокосмічний університет "Харківський авіаційний інститут"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4074-6503>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.6.405

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВОЄННОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

О. Лypовyj,

Postgraduate student, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE PROCESSES OF MODERNIZATION OF THE MILITARY SPHERE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

У статті здійснено дослідження механізмів публічного управління процесами модернізацією воєнної сфери в умовах глобалізації. Зокрема, надано змістовну характеристику модернізації воєнної сфери та проаналізовано відповідні впливові чинники; виокремлено ключові напрями модернізації воєнної сфери; визначено провідні шляхи глобалізації військової економіки.

Підкреслено, що модернізація воєнної сфери нерозривно пов'язана із забезпеченням інтересів національної безпеки країни, які, своєю чергою, є сукупністю збалансованих інтересів особистості, суспільства та держави в економічній, внутрішньополітичній, соціальній, міжнародній, інформаційній, військовій, прикордонній, екологічній та інших сферах. Ці інтереси визначають основні цілі, напрями та завдання політики держави.

Відзначено, що модернізація воєнної сфери відбувається під впливом низки чинників. Ці фактори, що виділяються за різними критеріями, дуже різноманітні та численні з урахуванням тієї обставини, що модернізація воєнної сфери є ініційованим і здійснюваним суб'єктами воєнно-політичної діяльності цілеспрямованим процесом.

Показано, що ключовим напрямом модернізації воєнної сфери є оснащення армії необхідним озброєнням власного виробництва, котре завжди було одним з найперших завдань країн, котрі прагнуть міцно тримати у руках цю специфічну сферу господарську діяльність.

Відзначено, що глобалізація військової економіки відбувається на основі і в тісному переплетенні з такими процесами, як інтернаціоналізація виробництва, інформації та зв'язку, швидкий розвиток міжнародної торгівлі, розширення діяльності транснаціональних корпорацій. Проте безпосередні рушійні сили глобалізації військової економіки, що визначають здебільшого її специфіку, кореняться у самих особливостях та закономірностях сучасного етапу розвитку військово-економічної діяльності.

Зазначено, що розвиток глобалізаційних процесів супроводжується зростанням взаємозалежності національних військово-промислових комплексів, якому сприяють різні причини, у тому числі поява спільних підприємств та спільної власності, стійкість та довготривалий характер співробітництва, що притаманне консорціумам, котрі створюються військово-промисловими фірмами різних країн.

The paper studies the mechanisms of public administration of the processes of modernization of the military sphere in the context of globalization. In particular, a meaningful description of the modernization of the military sphere is provided and the relevant influential factors are analyzed; the key directions of modernization of the military sphere are allocated; the leading ways of globalization of the military economy are identified.

It is emphasized that modernization of the military sphere is inextricably linked with the interests of the national security of the country, which, in turn, are a set of balanced interests of the individual, society and state in the economic, domestic, political, social, international, information, military, border, environmental and other spheres. These interests determine the main goals, directions and objectives of the policy of the state.

It is noted that modernization of the military sphere takes place under the influence of a number of factors. These factors, distinguished by different criteria, are very diverse and numerous, taking into account the fact that modernization of the military sphere is a purposeful process initiated and carried out by the subjects of military-political activity.

It is shown that the key direction of modernization of the military sphere is equipping of army with the necessary weapons of native production, which has always been one of the first tasks of countries that want to firmly hold this specific sphere of economic activity in their hands.

It is noted that the globalization of the military economy is based on and closely intertwined with the following processes: internationalization of production, information and communication, rapid development of international trade, expansion of the activities of transnational corporations. However, the direct driving forces of globalization of the military economy, which determine for the most part its specifics, are rooted in the very features and patterns of the modern stage of development of military-economic activity.

It is noted that development of globalization processes is accompanied by an increase in the interdependence of national military-industrial complexes, which is facilitated by various reasons, including emergence of joint ventures and ownership and stability and long-term nature of cooperation, which is inherent in consortia created by military-industrial firms of different countries.

Ключові слова: механізми публічного управління, воєнна сфера, модернізація, глобалізація, національна безпека, військово-економічна діяльність.

Key words: mechanisms of public administration, military sphere, modernization, globalization, national security, military-economic activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Особлива значимість воєнної безпеки для держави і суспільства об'єктивно обумовлює необхідність постійного вдосконалення та зміцнення структурних елементів і компонентів воєнної сфери, що передбачає її постійну модернізацію. Зокрема, модернізація воєнної сфери багато в чому залежить від наявності у керівництва держави та суспільства політичної волі, програми, напрямів та шляхів реалізації, а також засобів для її здійснення. Вищенаведене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукової літератури щодо управління процесами модернізації воєнної сфери в умовах глобалізації дозволяє виділити кілька ключових тенденцій та концептуальних підходів. Дослідники [1—5] розглядають цей процес не лише як технічне переозброєння, а як комплексну трансформацію інституцій, стратегій та ресурсів. Однак недостатньо розвиненими лишаються відповідні механізми публічного управління у зазначеній сфері.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою роботи є дослідження механізмів публічного управління процесами модернізації воєнної сфери в умовах глобалізації.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується поставити та вирішити такі завдання:

— надати змістовну характеристику модернізації воєнної сфери та проаналізувати відповідні впливові чинники;

— виокремити ключові напрями модернізації воєнної сфери;

— визначити провідні шляхи глобалізації військової економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Модернізація воєнної сфери — це процес системного перетворення всіх її основних компонентів, який здійснюється за допомогою реформ без кардинальної зміни її принципових основ і призначення, що виключає інерційний розвиток, та спрямований на удосконалення її функціонування відповідно до умов, що змінюються.

Головна мета модернізації воєнної сфери традиційно полягає у запобіганні військової агресії проти країни та її союзників, а також у забезпеченні умов для мирного, динамічного розвитку держави. Ця мета дозволяє визначити пріоритети модернізації воєнної сфери. Основними пріоритетами модернізаційних процесів воєнної сфери держави є наступні:

— відновлення могутності держави, у тому числі, у воєнній сфері, з метою забезпечення стратегічного стримування, недопущення розв'язання війни чи збройних конфліктів;

— підтримання геополітичного та геостратегічного балансу сил між основними країнами світової спільноти та їх коаліціями, воєнно-політичної стабільності у світі;

— вдосконалення та зміцнення співробітництва між країнами-партнерами у воєнно-політичній сфері [1; 3].

Модернізація воєнної сфери нерозривно пов'язана із забезпеченням інтересів національної безпеки країни, які, своєю чергою, є сукупністю збалансованих інтересів особистості, суспільства та держави в економічній, внутрішньополітичній, соціальній, міжнародній, інформаційній, військовій, прикордонній, екологічній та інших сферах. Ці інтереси визначають основні цілі, напрями та завдання політики держави.

Відповідно до названих цілей модернізація воєнної сфери спрямована на:

- приведення воєнної сфери країни у такий стан, у якому було б забезпечено надійний, гарантований захист від військових небезпек і загроз;
- вдосконалення взаємозв'язку інститутів військової організації та органів державної влади щодо діяльності з оперативного-стратегічного управління;
- розвиток воєнної сфери з метою досягнення якісно нового стану силового блоку, що відповідає особливостям воєн нового покоління, сучасним воєнно-доктринальним установкам та принципам ведення воєнних дій [2; 4].

Модернізація воєнної сфери відбувається під впливом низки чинників. Ці фактори, що виділяються за різними критеріями, дуже різноманітні та численні. Облік тієї обставини, що модернізація воєнної сфери є ініційованим і здійснюваним суб'єктами воєнно-політичної діяльності цілеспрямованим процесом, її чинники поділяються на суб'єктивні та об'єктивні. Зокрема, до суб'єктивних чинників належить політична воля керівництва країни до її проведення, оптимальне визначення цілей і методів здійснення модернізаційних процесів, їх науковий супровід та ін. До об'єктивних факторів відносяться всі реально існуючі можливості суспільства для її проведення.

Чинники модернізації воєнної сфери поділяються також на матеріальні та нематеріальні (духовні). Зокрема, до матеріальних чинників відносяться: зброя, бойова техніка, військове майно; матеріально-технічна база військово-промислового комплексу; мінерально-сировинні ресурси; інфраструктура дислокації та зосередження військ; оперативне устаткування можливих театрів бойових дій. Нематеріальними (духовними) чинниками воєнної сфери є: духовні цінності, культура, наука, право, політика, релігія [2; 5].

З оціночної точки зору чинники модернізації воєнної сфери поділяються на стабілізаційні (позитивні) та деструктивні (негативні, що перешкоджають процесу модернізації).

У системі класифікації чинників модернізації воєнної сфери доволі поширеним став їх розподіл на зовнішні і внутрішні. Зокрема, зовнішні чинники пов'язані з новою геополітичною та геостратегічною ситуацією, що склалася у світі.

Ключовим напрямом модернізації воєнної сфери є оснащення армії необхідним озброєнням власного виробництва, котре завжди було одним з найперших завдань країн, котрі прагнули міцно тримати у руках цю специфічну сферу господарську діяльність. У багатьох країнах виробництвом озброєнь для армії та флоту до кінця XIX ст. займалися, головним чином, спеціальні державні підприємства — арсенали, верфі та інші. В область виробництва важких озброєнь стали включатися великі на той час машинобудівні та металургійні фірми [1; 2].

Загалом остаточно в XIX ст. приватне військове виробництво було розвинене відносно слабо і відігравало другорядну роль проти державної військової промисловості. При цьому як приватне, так і державне військове забезпечення мало виключно національний характер.

У XX ст. відбулися кардинальні зміни у системі організації та національної власності військового виробництва. У роки першої світової війни почалося великомасштабне залучення громадянського бізнесу у виробництво військо-

вої продукції. З'явилися військово-промислові фірми у приватному секторі економіки, які почали грати провідну роль у виробництві продукції військового призначення. У період Другої світової війни участь приватних національних корпорацій у військовому виробництві була присутня ще у більших, ніж у Першій світовій війні, масштабах.

Роль і значення приватних фірм у військовій економіці особливо посилювалося у роки холодної війни. Поступово державні арсенали були витіснені приватними фірмами, які посіли чільне місце не тільки у виробництві озброєнь та виконанні військових науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а й у наданні різних послуг військового характеру. Проте виняткова роль держави у військовому виробництві зберігається. Вона продовжує регулювати динаміку та структуру військової економіки, вживає різноманітних фінансово-економічних заходів для залучення приватного капіталу до виконання військових замовлень, активно втручається у процес виробництва озброєння та військової техніки [3; 4].

Враховуючи функціональне призначення та особливості розвитку військового виробництва, його виняткове значення для безпеки країни, майже всі держави прагнули захистити цю специфічну сферу суспільної діяльності від втручання іноземного капіталу, зберегти її функціонування в національних рамках. Хоча і виробники озброєнь, і уряди розуміли, що експорт зброї дає суттєві політичні та економічні вигоди, вважалося, що він має жорстко контролюватися на користь національної безпеки. Отже, військова промисловість розглядалася як національне надбання, як із елементів національного суверенітету.

Багато держав досі намагаються зберегти повний цикл виробництва озброєння та військової техніки усередині країни. Проте в останні десятиліття поступово традиційна модель міжнародного поділу праці у військово-економічній сфері, за якої між країнами переважно відбувався обмін товарами та послугами, почала доповнюватися розвитком міжнародних коопераційних зв'язків, зростанням взаємозалежності національних військово-промислових економік.

З кінця XX ст. дедалі більш зримими стають процеси глобалізації військової економіки, що посилюються, як один із проявів загальної глобалізації, яка охопила практично всі сфери суспільного життя. Оскільки глобалізація стає незворотним процесом, багато держав зіткнулися з гострою проблемою пристосування до нових умов і тенденцій розвитку світової військової економіки [1—3].

Глобалізація військової економіки відбувається на основі і в тісному переплетенні з такими процесами, як інтернаціоналізація виробництва, інформації та зв'язку, швидкий розвиток міжнародної торгівлі, розширення діяльності транснаціональних корпорацій. Проте безпосередні рушійні сили глобалізації військової економіки, що визначають здебільшого її специфіку, кореняться у самих особливостях та закономірностях сучасного етапу розвитку військово-економічної діяльності. Це — обмежені розміри національних військових ринків, безперервне зростання вартості нових видів озброєння та військової техніки, наявність великих надлишкових потужностей військової промисловості, деяке скорочення військових бюджетів окремих країн тощо [1; 5].

Розвиток глобалізаційних процесів супроводжується зростанням взаємозалежності національних військово-промислових комплексів, якому сприяють різні при-

чини, у тому числі поява спільних підприємств та спільної власності, стійкість та довготривалий характер співробітництва, що притаманне консорціумам, котрі створюються військово-промисловими фірмами різних країн. Як правило, закінчивши певний проєкт, консорціум розпочинає розробку та виробництво нових систем зброї. Сьогодні численні виробники озброєнь у різних країнах об'єднані надзвичайно складною мережею транснаціональних міжфірмових зв'язків різного роду.

Глобалізацію військової економіки слід розуміти як відхід від традиційних моделей однонаціонального виробництва озброєння та військової техніки та перехід до міжнародних розробок, виробництва та продажу озброєнь. Певні види міжнародного співробітництва, такі як, наприклад, торгівля та ліцензійне виробництво, існують, як відомо, вже багато десятиліть. Швидко розширюється і розмах коопераційних зв'язків у військово-промисловій сфері. Через помітне скорочення військових бюджетів та швидко зростаючу вартість озброєння та військової техніки виникла необхідність розділяти фінансові витрати та інвестиції, необхідні для розробки та виробництва сучасних дорогих систем зброї. Міжнародне партнерство, участь у спільних проєктах створення озброєння та військової техніки стають кращими, навіть необхідними. У зв'язку з цим багато держав стали на шлях більш активної участі у глобалізаційних процесах у військовій економіці [2; 4].

Розвиток глобалізації, зростання взаємозв'язку та взаємозалежності військово-промислових компаній різних країн знаходять своє вираження у тому, що з'являються міжнародні відтворювальні ланцюжки, котрі включають національні військові науково-виробничі структури. Такі ланцюжки перетинають кордони держав і діють як єдині науково-виробничі комплекси, які забезпечують розробку та виробництво сучасних складних дорогих видів озброєння та військової техніки. Деякі національні військово-промислові фірми стають ланками різних міжнародних науково-виробничих структур, що формуються за допомогою різних типів науково-виробничої кооперації.

Міжнародні науково-виробничі об'єднання розвиваються насамперед у межах конкретних військово-політичних блоків та договорів, що обумовлено впливом поширення військових технологій на національну безпеку.

Міжнародні відтворювальні системи мобільні, вони прагнуть включити до складу найбільш динамічні структури національних господарств, які мають новітні державо-технічні досягнення. При цьому виділилися держави, а в них національні військово-промислові компанії, які виступають у ролі організаторів та центральних ланок міжнародних науково-виробничих ланцюжків [2; 3].

Глобалізаційні процеси у військово-економічній сфері стимулюються такими найпоширенішими засобами, як іноземні інвестиції; злиття та поглинання військово-промислових компаній різних країн; загальні форми міжфірмових угод, включаючи спільне виробництво; управлінські консорціуми; видача субпідрядів тощо.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У цілому, розвиток процесів глобалізації, розширення коопераційних програм створення озброєння

та військової техніки ведуть до зростання зв'язків між військовими господарствами різних держав, збільшення їхньої взаємозалежності. Для багатьох країн настає такий критичний рівень взаємозалежності в галузі розробки та виробництва озброєнь, коли вирішення цілого ряду завдань військово-економічного розвитку лише власними зусиллями стає неможливим. Інтереси військово-промислових фірм все більшою мірою виходять за національні рамки. Світове військове виробництво із сукупності незалежних військових господарств поступово перетворюється на систему, в якій військова промисловість окремих країн або їх складові стають елементами різних міжнародних науково-виробничих комплексів.

Література:

1. Войціцька К.М. Комплексний механізм публічного управління економічним розвитком урбанізованих територій в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Економіка, управління та адміністрування. 2023. № 3 (105). С. 110—123.
2. Носач А.В. Загрози національній безпеці як обов'язкова ознака злочинності, що посягає на державний суверенітет і територіальну цілісність України. Право і суспільство. 2019. № 3. С. 50—56.
3. Пермяков О.Ю., Рябцев В.В., Вернер І.Є. Інформаційні технології в збройній боротьбі: тенденції та перспективи використання. Наука і оборона. 2004. № 2. С. 23—28.
4. Рижук Ю.М. Забезпечення органами місцевого самоврядування прав людини в умовах воєнного стану. Київський часопис права. 2023. № 4. С. 25—30.
5. Савинець О. Іноземний досвід комплектування збройних сил. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2018. Вип. 51. С. 34—38.

References:

1. Nosach, A.V. (2019), "Threats to national security as an obligatory sign of crime encroaching on the state sovereignty and territorial integrity of Ukraine", *Pravo i suspilstvo*, vol. 3, pp. 50—56.
2. Permyakov, O. Yu., Ryabtsev, V.V. & Werner, I. E. (2004), "Information technology in the armed struggle: trends and prospects of use", *Nauka i oborona*, vol. 2, pp. 23—28.
3. Ryzhuk, Yu. M. (2023), "Ensuring of human rights by local self-government bodies under martial law", *Kyivskyi chasopys prava*, vol. 4, pp. 25—30.
4. Savynets, O. (2018), "Foreign experience in manning of the armed forces", *Naukovy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Pravo*, vol. 51, pp. 34—38.
5. Voitsitska, K.M. (2023), "Integrated mechanism of public administration of economic development of urbanized territories under martial law and post-war reconstruction", *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, vol. 3 (105), pp. 110—123.

Отримано редакцією журналу / Received: 02. 03.26

Професійно рецензовано / Revised: 07. 03.26

Схвалено до друку / Accepted: 17.03.26